

Schmidt Virág
joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSz elméleti-történeti tagozatának tagja

Az eladási bizomány szabályozásának római jogi alappillérei

I. Bevezető gondolatok

Pályamunkám célja a bizományi szerződés, azon belül is az eladási bizomány hatályos szabályozásának újszerű, más szempontok alapján történő bemutatása. Úgy gondolom, hogy a Polgári Törvénykönyvünkben (Ptk. 2013. évi V. törvény) szabályozott bizományi szerződés összevetése a római jogi előzményekkel egy szélesebb körű értelmezési lehetőséget ad és ennek köszönhetően az egyes hasonlóságok, különbségek is kirajzolódnak. A párhuzamok azt igazolhatják, hogy a jelenlegi szabályozás több tekintetben is római jogi gyökereken alapul, a különbségek pedig előremutató tanulságokkal szolgálhatnak az eltérő szabályozások előnyeiről, hátrányairól, illetve hatékonysági elemeiről, és így akár *de lege ferenda* javaslatok megfogalmazását is elősegíthetik.

Vizsgálatom fontosságát a jogintézmény gazdasági jelentősége is alátámasztja. A római eladási bizomány kialakulásához hozzájárult, hogy a külkereskedelem fejlődésének köszönhetően az áruk szomszédos vagy idegen országokba is eljuthattak, mely gyorsabbá és könnyebbé tette az adásvételek lebonyolítását. A legtöbb esetben ugyanis a tulajdonos csak lassan és nehézkesen tudott megfelelni a külkereskedelem által támasztott feltételeknek, emiatt szükségessé vált egy olyan közvetítő személy segítségével, aki értett az értékesítéshez és a kereskedő helyett kötötte meg az ügyletet. A kereskedelemmel eleinte a plebejusok és a rabszolgák foglalkoztak, a hódításokat követően azonban a római polgárok is érdekeltté váltak az ipari és vállalkozási tevékenységekben, mivel szükségük volt egy rajtuk kívülálló személyre, annak érdekében, hogy a külkereskedelemben részt vehessenek.¹

A bizományosi tevékenység igénybevételének szükségességét két ok is meghatározza: egyrészt az áru tulajdonosa nem rendelkezik elég tapasztalattal vagy idővel az ügylet

¹Bozóki Géza: A bizományi ügylet. Nagyvárad 1905.1-3. o.; Nemessányi Zoltán – Bán Dániel: A bizományi és szállítmányozási szerződés. Complex, Budapest 2011. 15-16. o.

lebonyolítása tekintetében, másrészt a „továbbeladási kockázat” szempontjából bizományos a bizományi díj ellenében vállal kockázatot.² A bizományi szerződés alapvető funkciója tehát, hogy a tulajdonos helyett egy aktív, szakértelemmel rendelkező fél köti meg a szerződést, ezzel megkönnyítve az áruk adásvételét.³ Az ügylet jelentősége meglátásom szerint abban áll, hogy a tulajdonos az ügylet során passzív fél marad, helyette a tevékenységeket, szerződéskötést egy tapasztalt közvetítő fél realizálja.

Pályamunkámban a jelenlegi és a római jogi szabályozás összehasonlításán keresztül mutatom be egyrészt a bizományi szerződés fogalmi elemeit, másrészt a képvisellel, tulajdonjoggal, veszélyviseléssel kapcsolatos témaköröket, végül pedig az elhatárolási kérdéseket.

II. A bizományi szerződés definíciója és fogalmi elemei

A bizományi szerződéssel összefüggésben Polgári Törvénykönyvünk különbséget tesz a vételi, illetve az eladási bizomány között. Előbbi esetén a bizományos a megbízóra ruházza át „a megszerzett ingó dolog tulajdonját”, utóbbi esetén pedig „a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonját ruházza át”.⁴ Ezzel szemben a *Digesta* a vételi bizományt nem ismeri, csupán az eladási bizományt,⁵ *aestimatumot* szabályozza. Pályamunkámban a bizományi szerződéssel, szűkebb értelemben pedig az eladási bizomány jelenlegi és római jogi szabályozásával foglalkozom.

A tárgyalt jogintézmény szerződési rendszerbeli helyével kapcsolatban a vizsgált korszakokban jelentős eltérést tapasztalhatunk. Míg a Ptk. a megbízási szerződések között önálló altípusként tárgyalja,⁶ addig a *Digesta* különállóan a *De aestimatoria* cím körében szabályozza.⁷ A klasszikus jogban ugyanis már léteztek nevesített szerződések és egyéniesített jogintézmények, mint például az adásvétel. Találunk viszont olyan megállapodásokat is,

²Eörsi Gyula –Kemenes Béla – Sárándi Imre – Világhy Miklós: Kötelmi jog. Különös rész. Budapest 1981.119-120. o.

³Barta Judit – Fazekas Judit – Harsányi Gyöngyi – Kovács István – Miskolczi Bodnár Péter – Ujváriné Antal Edit: Kereskedelmi szerződések. Novotni, 2009. 64-65. o.

⁴Új Polgári Törvénykönyv 2013. évi V. törvény (Ptk.) 6:283.§.

⁵Földi András – Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó, Budapest 2014.¹⁹ 508. o.; Nótári Tamás: Római köz- és magánjog. Lectum, Szeged 2011². 253. o.; Bessenyő András: Római magánjog az európai jogi gondolkodás történetében. Dialóg Campus, Budapest-Pécs 2010⁴. 376. o.

⁶Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog. Harmadik, negyedik, ötödik és hatodik rész Az új Ptk. magyarázata VI/VI. HVG-ORAC, Budapest 2013. 133. o.

⁷D. 19.3. pr.

melyeket még nem kezeltek önálló szerződésenként, esetükben a *stipulatio* adott szerződéses kötelezettséget.⁸ Az eladási bizomány önálló jellege vitatott, de álláspontom szerint a források a jogintézmény klasszikus kori önállóságát bizonyítják. A bizományi szerződés a jusztiniánuszi korban a névtelen reálszerződések kategóriába került, így önállóságát e gyűjtőfogalom körén belül őrizhette meg.⁹

Jelen fejezet központi kérdését képezi a jelenkori, illetve a római eladási bizomány esetén megjelenő fogalmi elemek összevetése, ezenkívül a felek tevékenységi körének bemutatása az egyes korszakokra lebontva.

1. Összevetés a fogalom alapján

Az eladási bizomány definícióját a Ptk. 6.283. §-a, míg a római bizományi szerződés, azaz az eladási bizomány fogalmát a D. 19,3,1 pr. tartalmazza:

6:283. § [Tulajdonszerzés]

(1) Eladási bizomány esetén a bizományos jogosult a megbízó tulajdonjogában álló ingó dolog tulajdonjogának az átruházására.

D. 19,3,1 pr. (Ulp. 32 ad ed.):

... *fuit enim magis dubitatum, cum res aestimata vendenda datur...*

D. 19,3,1 pr. (Ulp. 32 ad ed.):

... *leginkább az volt kétséges, valahányszor eladás céljából felbecsült dolgot adtak át...*

Következtetésem alapján mindkét fogalom megjelöli a kötelelem tárgyát: míg a jelenlegi szabályozás ingó dologként, addig a *Digesta* szövege felbecsült dologként (*res aestimata*). A fogalomban megjelenő „eladás céljából” (*vendenda*) kifejezés pedig azt bizonyítja, hogy a római jog csak az eladási bizományt (*aestimatum*) ismerte.¹⁰

A római jogi szabályozás ugyan nem határozza meg, hogy ingóról vagy ingatlanról van-e szó, a szolgáltatás jellegét megállapító második fogalmi elem az „átadták” (*datur*) kifejezésen

⁸Reinhard Zimmermann: The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Juta & Co, Cape Town South Africa 1992. 532. o.; Földi – Hamza: i. m. 506. o., Juan Iglesias: Derecho Romano instituciones de derecho privado. Ediciones Ariel, Barcelona 1958. 399, 401. o., Fritz Schulz: Classical Roman Law. Clarendon Press, Oxford 1992. 522-523. o., Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Budapest-Pécs 2015³. 310. o., Henry John Roby: Roman Private Law in the times of Cicero and of the Antonines. II. kötet. Scientia Verlag Aalen, 1975. 179. o.

⁹Iglesias: i. m. 401. o.

¹⁰D. 19.3.1 pr.

keresztül mégis arra utalhat, hogy az antik Rómában szintén ingó dolog képezte a kötelem tárgyát.¹¹

A Ptk. a bizományos számára semmissé nyilvánítja az ingatlanok tulajdonjogának megszerzését.¹² MISKOLCZI a „tiltó” szabályozást a vételi bizományra szűkíti, és felveti az ingatlanok kapcsán kötött eladási bizomány lehetőségét, mivel ebben az esetben a bizományos nem szerez tulajdont, emiatt mind a megbízó tulajdonában lévő ingó, mind ingatlan tulajdonjogát átruházhatja.¹³ Meglátásom szerint bár a szöveg az eladási bizomány esetén nem zárja ki az ingatlant, mint közvetett tárgyat, az ingó dolog tulajdonátruházása a gyakoribb, az ingatlan értékesítése pedig más jogviszonyok sajátosságát is képezheti.

Végül, a jelenlegi szabályozás központi eleme a tulajdonátruházás kérdése, mely bár a római forrásszövegekben nem található meg, a romanisztikában mégis mindmáig élénk vita tárgya. Utóbbi fogalmi elem részletes bemutatására a későbbiekben kerül sor.

A bizományi szerződés fogalmát a Ptk. az alábbi módon tartalmazza:

6:281. § [Bizományi szerződés]

(2) Bizományi szerződés alapján a bizományos a megbízó javára a saját nevében ingó dologra adásvételi szerződés kötésére, a megbízó a díj megfizetésére köteles.

A fogalomból kiolvashatóak a bizományi szerződés alanyai, a díjazás, a „saját nevében”, illetve a megbízó javára történő szerződéskötés és az adásvételi szerződés.¹⁴ Véleményem szerint ezenkívül a felek kötelessége és a szerződés tárgya is kitűnik a definícióból.

Dolgozatomban a fogalmi elemeket részletesen az alábbi felosztás szerint tárgyalom: először a bizományi szerződés alanyait, kötelességeit hasonlítom össze, majd a bizományos díjazását vetem össze a jelenlegi és a római jogi szabályozás alapján, ezután a képviselő jellegét tekintem át.

¹¹*Ana Alemán Monterreal*: El contrato estimatorio desde el derecho romano a su regulación actual. Dykinson, Madrid 2002. 23. o.

¹² Ptk. 6:281. § (3) bek.

¹³*Miskolczi-Bodnár Péter*: A bizományi szerződés. In: Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. III. kötet Hatodik könyv – Kötelmi jog (szerk. Osztovits András). Opten, Budapest 2014. 707, 713. o.

¹⁴*Nemessányi – Bán*: i. m. 20-34. o.

2. Fogalmi elemek

2.1. A jogviszony alanyai

A jelenlegi szabályozás szerint a résztvevő alanyok száma az ügylet egyes létszakaitól függ, így a bizományi szerződés létrehozása esetén két személy, a megbízó és a bizományos szerepel, míg a teljesítés során, a személyek köre bővül egy harmadik személlyel is, aki a bizományossal egy másik szerződést hoz létre (pl. adásvételi, bérleti szerződést).¹⁵ A bizományi szerződés „kettős jellege” abban nyilvánul meg, hogy a bizományos megbízójával szemben a közvetítő, harmadik személy irányába pedig az eladó, vevő szerepét tölti be.¹⁶

Tehát a bizományi szerződés alanyai a 6:281. §-ban említett bizományos és megbízó. HARMATHY a bizományos kötelezettségeit a következő táblázatban szemléltetett módon csoportosítja:¹⁷

<u>bizományi szerződés</u>	<u>másik szerződés megkötése</u>
<ul style="list-style-type: none"> - szerződéskötés - együttműködés megbízóval - őrzési kötelezettség 	<ul style="list-style-type: none"> - harmadik személlyel szemben szerződés lebonyolítása - intézkedések megbízó érdekében - őrzési kötelezettség - elszámolás megbízóval

A bizományos jogait a bizományi díjhoz való jog, az önszerződés joga, végül a zálogjog testesíti meg. A megbízó jogosultságai közé pedig a szolgáltatás, a közvetett tárgy, illetve a limitár meghatározása, vagyonának védelme a bizományos által, végül a vételár megszerzése tartozik. A megbízó köteles a bizományi díjat, egyéb költségeket megfizetni.¹⁸

A római bizományi szerződés esetén az egyik fél a bizományba adó (*tradens*), aki egy előzetesen felbecsült dolgot ad át a bizományosnak. A bizományos (*accipiens*) pedig az a fél,

¹⁵Barta – Fazekas – Harsányi – Kovács – Miskolczi – Ujváriné: i. m. 66. o.

¹⁶Gárdos Péter: A bizományi szerződés. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal (szerk. Vékás Lajos). Complex, Budapest 2013. 769. o.

¹⁷Harmathy Attila: A bizomány. In: A Polgári Törvénykönyv magyarázata (szerk. Gellért György). Budapest 2007. II. kötet 1837-1838. o.

¹⁸Barta – Fazekas – Harsányi – Kovács – Miskolczi – Ujváriné: i. m. 67-69. o.

aki választási lehetőséggel rendelkezik a dolog eladásával kapcsolatban, ha nem köti meg az adásvételi szerződést, köteles sértetlen állapotban visszajuttatni a dolgot, vagy ha eladja azt, a felbecsült érték összegét köteles megfizetni a másik félnek.¹⁹

Az elemzésből kitűnik, hogy a felek, illetve köteleességeik szabályozása tekintetében a két korszak nem mutat eltérést, a köteleések az idő elteltével csupán újabb feladatkörökkel egészültek ki.

2.2. A bizományi díj és a haszon

A bizományi szerződéssel összefüggésben vitatott, hogy a kötelem kizárólag visszterhes vagy ingyenes-e.²⁰ A bírói gyakorlat ezzel a kérdéssel kapcsolatban a diszpozitivitást rögzíti, így a bizományos ingyenes tevékenysége megengedett és csak a felelősséget, illetve veszélyviselést erősíti vagy gyengíti (BH1994. 266.).²¹ A kérdés eldöntése a megbízástól való elhatárolás szempontjából, pontosabban a képviselő és veszélyviselés szabályozásával kapcsolatban jelentős. A Ptk. tehát a fogalmi elemek között említi a „díjazás ellenében” kifejezést, ennek ellenére nem zárja ki a bizományi szerződés ingyenes jellegét sem.²² A bizományi díjat a Ptk. az alábbi módon szabályozza:

6:284. § [Bizományi díj]

A bizományosnak díj akkor jár, ha az adásvételi szerződést megkötötték, vagy ha a szerződés megkötésére a megbízó érdekkörében felmerült okból nem került sor.

Eszerint a díj abban az esetben jár, amennyiben az adásvételi szerződést megkötötték, ennek következménye, hogy ha nem következik be a teljesítés, a bizományos helyett a megbízó viseli a kockázatot.²³ A bizományi szerződés tehát az eredménykötelmi jellegtől fokozatosan eltávolodik, és megnő a gondossági elemek szerepe.²⁴ Bár a római jog nem ismerte a bizományi díjat, mégis a bizományi szerződés alapvető eleme volt a díjazás, mely a többlet formájában testesült meg:

¹⁹ D. 19,3,1,1; *Alemán Monterreal*: i. m. 57-58. o.

²⁰ Ld. *Nemessányi – Bán*: i. m.

²¹ Vö. *Nemessányi – Bán*: i. m. 28. o.

²² *Nemessányi – Bán*: i. m. 21-29. o.

²³ *Wellmann*: i. m. 137. o.

²⁴ *Miskolczi-Bodnár*: i. m. 703. o.

D. 19,5,13 pr. (Ulp. 30 ad Sab.):

Si tibi rem vendendam certo pretio dedissem, ut, quo pluris vendidisses, tibi haberes...

D. 19,5,13 pr. (Ulp. 30 ad Sab.):

Ha eladás céljából, bizonyos áron egy dolgot adnék át neked, miként ezáltal többért adod el, a többlet a tiéd lesz...

A D. 19,5,13 pr. egy olyan ügyletet tárgyal, melyben a bizományba adó fél (megbízó) egy dolgot minimum áron ad át bizományosnak abból a célból, hogy azt harmadik félnek eladja. Amennyiben a bizományos ennél magasabb összeget kap, a többletet megtarthatja.

Úgy gondolom, hogy a díjazás a bizományos azon tevékenységéhez fűződik, miután a felbecsült értéket a bizományba adó félnek megfizeti, tehát a díj megfizetése – a hatályos magyar szabályozással ellentétben – nem a szerződés megkötéséhez, hanem a teljesítéshez kötődik. Ebben az esetben viszont a bizományi díj maga az árkülönbözet, így határozatlan jellegű, mindig az adott vételár és a felbecsült érték különbözetének összegétől függ.²⁵

Meglátásom szerint a jelenlegi szabályozás ettől eltérő képet mutat, más a sorsa ugyanis a 6:286. §-ban említett előnyek:

6:286. § [Eltérés a bizományi szerződés feltételeitől]

(1) Ha a bizományos a megbízóra kedvezőbb feltételek mellett köti meg az adásvételi szerződést, mint amilyeneket a bizományi szerződésben megállapítottak, az ebből eredő előny a megbízót illeti.

A limitárat ebben az esetben ugyanis a megbízó határozza meg,²⁶ míg a római jog szerint a dolgot előzetesen felbecslik (melyre a „felbecsült”, „meghatározott áron” kifejezések is utalnak) és ez képezi a „limitárat”.²⁷ A bizományos a Ptk. alapján limitár alatt is eladhat, de köteles megtéríteni az árkülönbözetet,²⁸ eladási bizomány esetén pedig nincs helye a szerződés visszautasításának (BDT2000. 222.).²⁹

Véleményem szerint eltérést tapasztalhatunk a kedvezőbb feltételekkel történő szerződéskötés esetén is, a magyar szabályozás alapján az előny a megbízót, a bizományost

²⁵ Alemán Monterreal: i. m. 23. o.

²⁶ Wellmann: i. m. 139. o.

²⁷ D. 19,3,1 pr., D.19,5,13 pr.

²⁸ Ptk. 6:286. § (2) bek.

²⁹ Ptk. 6:286. § (3) bek.; Vö. Wellmann: i. m. 139. o.

pedig a bizományi díj illeti.³⁰ A Ptk. szabályozása viszont diszpozitív, így a felek eltérhetnek abban a tekintetben, hogy kinek jár a haszon.³¹ Ezzel szemben a római álláspont szerint az előny, mely a díjat testesíti, azt a felet illeti, aki az átvett dolgot a felbecsült érték összegénél magasabb áron adja el, tehát a bizományost.³²

Végül, a hatályos szabályozás kimondja, hogy a bizományos a megbízó javára látja el tevékenységét,³³ míg a római eladási bizomány esetében a megbízó érdeke mellett megjelenik a bizományosé is. A bizományba adó fél abban érdekelt, hogy az átadott dologért cserébe a felbecsült értékét megkapja, míg a bizományos abban, hogy azt minél magasabb áron adja el, így növelheti a megmaradó többlet összegét.³⁴ A hatályos szabályozás egy esetben – a gazdálkodó szervezetek közötti bizományi szerződés esetén - a limitár és az eladási ár különbségét bizományi díjnak ismeri el (BH1993. 248.).³⁵

2.3. A képviselet jellege, a tulajdonjog és a kárveszély kérdése

A bizományi szerződés alapvető eleme, hogy a bizományos saját nevében köti meg az ügyletet, ennek következményeként pedig a szerződésben ő fog félként szerepelni.³⁶ A kontraktus kulcseleme a közvetítés, a bizományos szolgáltatását pedig az ügyvitel elvégzése testesíti meg.³⁷ A képviselet két további témát is felvet, egyrészt a tulajdonjoghoz, másrészt a veszélyviseléshez fűződő dogmatikai, gyakorlati kérdéseket.³⁸

6:282. § [A bizományos jogállása]

(1) A bizományi szerződés alapján kötött adásvételi szerződés a bizományossal szerződő féllel szemben a bizományost jogositja és kötelezi.

A bizományi szerződés alapján kötött szerződés tehát a harmadik fél és a bizományos között jön létre, így ez alapján nem valósulhat meg a megbízó és a harmadik személy közötti

³⁰ Wellmann: i. m. 139. o.

³¹ Miskolczi-Bodnár: i. m. 721. o.

³² D. 19,5,13 pr., D.17,2,44.

³³ Ptk. 6:281. §

³⁴ Ld. közvetett képviselet Benedek – Pókecz Kovács: i. m.

³⁵ Vö. Nemessányi – Bán: i. m. 120-121.o.

³⁶ Barta – Fazekas – Harsányi – Kovács – Miskolczi – Ujváriné: i. m. 65.o.

³⁷ Harmathy: i. m. 1835. o.

³⁸ Molnár Hella: A közvetlen és a közvetett képviselet. Az ügyleti képviselet és a bizomány egyes kérdései. ELTE ÁJK, Budapest 2013. 12. o.

közvetlen igényérvényesítés.³⁹ (L. BH2003. 248.)⁴⁰ Ez az elv érvényesül hibás teljesítés, illetve a szerződés érvénytelensége esetén is.⁴¹ Azonban a megbízó, pl. hibás teljesítés során, a bizományost harmadik személlyel szemben köteles mentesíteni a terhelő kötelezettségek alól (BH2014. 110.).⁴²

MOLNÁR kiemeli viszont, hogy a Ptk. megengedi a közvetlen igényérvényesítést azzal, hogy bizományos a követelését a megbízónak engedményezheti, tehát a közvetett képviselő is lehetővé teszi a közvetlen (mégis a bizományos jogán alapuló) fellépés lehetőségét.⁴³

Míg a hatályos jogunk különbséget tesz a közvetett és közvetlen képviselő között, addig a római jog a közvetlen képviselőt nem ismerte. A közvetett képviselő kapcsán a közvetítő fél saját nevében köt ügyletet, ez alapján kötelezettségek terhelik, jogok illetik a harmadik féllel szemben, melyek „megbízó félre” történő átruházáshoz egy újabb ügylet szükséges.⁴⁴ A bizományi szerződés a közvetett képviselő mintáját követi, bár a jelenlegi szabályozás a tulajdon-átruházás kérdésével kapcsolatban a konstrukciót enyhén átértelmezi, mivel eladási bizomány esetén a bizományos nem válik tulajdonossá és megbízó tulajdonjogát közvetlenül ruházza át harmadik félre.⁴⁵

A tulajdonjog kapcsán a vételi és eladási bizomány eltérő képet mutat, míg előbbi esetén a bizományos tulajdonjogot szerez, ezt követően pedig a tulajdonjogot a megbízóra ruházza át, addig utóbbi esetén a bizományos nem válik tulajdonossá, hanem a harmadik személy a megbízótól szerez közvetlenül tulajdont. A kárveszély is ehhez a szabályozáshoz igazodik, így az ügylet során a megbízó, mint tulajdonos veszélyviselése dominál.⁴⁶

A bizományos felelőssége kétféle módon kategorizálható, egyrészt felel a saját maga által okozott szerződésszegésekért, másrészt a harmadik személy általi magatartásokért is.⁴⁷ Ez alapján a bizományos felel az őrzés során bekövetkező károkért. A bizományos *del credere* felelőssége pedig – mely valójában nem felelősség, hanem helytállási kötelezettség harmadik

³⁹ Ld. *Nemessányi – Bán*: i. m. 47-91. o.

⁴⁰ *Vö. Gárdos*: i. m. 771. o.

⁴¹ *Wellmann*: i. m. 137. o.

⁴² BH2014. 110.

⁴³ *Molnár*: A közvetlen... 11. o.

⁴⁴ *Benedek – Pókecz Kovács*: i. m. 281-282.o.

⁴⁵ *Wellmann*: i. m. 134, 137. o.

⁴⁶ *Wellmann*: i. m. 135, 137. o.

⁴⁷ *Harmathy*: i. m. 1851-52. o.

személy magatartásáért – nélkülözi a kimentési lehetőséget⁴⁸ és a szerződés teljesítéséig fennmarad, amennyiben azt bizományos elvállalta.⁴⁹

6:282. § [A bizományos jogállása]

(2) A bizományos akkor áll helyt mindazoknak a kötelezettségeknek a teljesítéséért, amelyek a vele szerződő felet a szerződés folytán terhelik, ha ezt kifejezetten elvállalta.

A római források ezzel szemben nem beszélnek arról, hogy a bizományba adó fél átruházza-e a bizományosra a tulajdonjogot vagy sem. A romanisták mégis a jelenlegi magyar szabályozással azonos álláspontot képviselnek, és úgy gondolják, hogy a bizományos csak birtokos (*detentor*) és nem szerez tulajdont az ügylet során, tehát a bizományba adó fél marad a tulajdonos a felbecsült érték megfizetéséig, és csak ezt követően száll át „megbízó” tulajdonjoga a harmadik félre.⁵⁰

Úgy vélem, hogy a bizományos veszélyviselése szigorúbb a római jogban, mint a hatályos szabályozás alapján. Bár úgy gondolom, hogy a D. 19,5,17,1 nem az eladási bizományt tartalmazza,⁵¹ de segítséget nyújthat a klasszikus kori veszélyviselés feltárásához, ugyanis egy olyan ügyletről szól, melyben az egyik fél felbecsült dolgot ad át azzal, hogy a másik fél azt neki visszaszolgáltassa, vagy annak árát fizesse meg, a dolog viszont még az eladás előtt elpusztul. Labeo és Pomponius szerint a veszélyt ebben az esetben az ügyletet kezdeményező fél, tehát mai szóhasználattal a megbízó viseli, de amennyiben bizományos kezdeményez, úgy ő maga viseli a kockázatot. Ha pedig egyik fél sem kezdeményez, és ennek hiányában egyeznek meg, a bizományos csak felelősséggel tartozik (*dolus* és *culpa*), tehát a veszélyt szintén a megbízó viseli.⁵²

Azonban a jusztiniánuszi veszélyviselés a teljes kockázatot a bizományosra telepíti:

D. 19,3,1,1 (Ulp. 32 ad ed.):

Aestimatio autem periculum facit eius qui suscipit: aut igitur ipsam rem debet incorruptam reddere aut aestimationem de qua convenit.

D. 19,3,1,1 (Ulp. 32 ad ed.):

Az *aestimatio* azonban a bizományos számára keletkeztet veszélyviselést, tehát vagy magát a dolgot köteles sértetlen állapotban visszaadni, vagy köteles

⁴⁸ Gárdos: i. m. 771, 773. o.

⁴⁹ Wellmann: i. m. 135, 137. o.

⁵⁰ Alemán Monterreal: i. m. 45-46. o.; William Warwick Buckland: *A Manual of Roman Private Law*. Cambridge 1953. 305. o.; Pázmány Zoltán: *A római jog institúciói*. Karcag 1930. 399. o.

⁵¹ William Warwick Buckland: *Aestimatum*. In: *Mélanges Cornil* 1, 1926. 145-146. o.

⁵² D. 19,5,17,1; Alemán Monterreal: i. m. 67., 71-73. o.

megfizetni a felbecsült érték összegét, melyben megállapodnak.

A szövegből a bizományos felelőssége, illetve – a jusztiniánuszi változtatásoknak köszönhetően – a veszélyviselés következményei is egyaránt kiolvashatóak. A felelősség magában foglalja a kötelezettségeket: 1. a felbecsült érték megfizetését vagy 2. a dolog sértetlen állapotban történő visszaszolgáltatását az eladás sikertelensége esetén. A veszélyviselés pedig: 1. azonos dolog visszaszolgáltatását vagy ennek hiányában 2. a felbecsült érték összegének megfizetését.⁵³

Elemzésemet összegezve, a jusztiniánuszi veszélyviselési szabályok szigorúbbak, mivel eszerint a bizományos viseli a teljes kockázatot. Ebből következik, hogy elegendő volt a bizományba adó fél és a bizományos viszonyait szabályozni, és a „megbízónak” a bizományossal szemben keresetet indítani. Az igényérvényesítési eszközzel kapcsolatban a romanisták eltérő álláspontokat alakítottak ki,⁵⁴ a kérdés megválaszolása viszont elengedhetetlen, mivel ez bizonyíthatja az eladási bizomány önálló szerződési jellegét a klasszikus korban. Véleményem szerint a klasszikus korban az *actio de aestimato*-t, mint önálló, *praetori edictumban*⁵⁵ is nevesített keresetet alkalmazták, míg a jusztiniánuszi korban az intézmény egy általános, de „az eladási bizományra egyéniesített” keresetet kapott, az *actio praescriptis verbis aestimatoriát*, így egy gyűjtőfogalmon belül megőrizhette jelentőségét és önállóságát.⁵⁶

III. Elhatárolás más szerződésektől

Az eladási bizomány már a római jogban több szerződés jellemvonását foglalta magában. A problémát az jelentette, hogy kétséges volt, mely szerződés, szerződések körébe illeszthető a vizsgált ügylet: vajon adásvétel-e, dolog vagy szolgáltatás bérlete, esetleg megbízás:

D. 19,3,1 pr. (Ulp. 32 ad ed.):

D. 19,3,1 pr. (Ulp. 32 ad ed.):

⁵³ Alemán Monterreal: i. m. 58., 73-74. o.

⁵⁴ Vö. Alemán Monterreal: i. m.

⁵⁵ Vö. Roby: i. m. 181. o.; Földi – Hamza: i. m. 509. o.; Bessenýő: i. m. 376. o.

⁵⁶ Vö. Luigi Lombardi: *L'actio aestimatoria e i bonae fidei iudicia*. In: BIDR 63, 1960. 131. o.; Enrico Sciandrello: *Studi sul contratto estimatorio e sulla permuta nel diritto romano*. Università degli Studi di Trento 2011. 151. o.; Nótári: i. m. 253. o.; William Warwick Buckland: *A text-book of Roman law from Augustus to Justinian*. Cambridge 1932². 522. o.

... *utrum ex vendito sit actio propter aestimationem, an ex locato, quasi rem vendendam locasse videor, an ex conducto, quasi operas conduxissem, an mandati.*

... vajon a becslések miatt a kereset eladásból származó legyen-e; vagy a bérleti szerződéshez hasonló, mert úgy tűnik, mintha eladás céljából a dolgot bérbeadnák; vagy vállalkozásból származó, mintha tevékenységeket vállalnának el, vagy megbízásból eredő.

Az eladási bizomány nem kerülhetett az adásvétel körébe, mivel előbbi esetén az eladás, mint lehetőség, feltételezi az alapvető kötelezettségnek, azaz a felbecsült érték összegének megfizetését, szemben a feltételes eladással, melynél a feltétel határozza meg az eladás, mint fő kötelezettség sikerességét vagy sikertelenségét.⁵⁷ További különbség, hogy az adásvétel kapcsán a vételár, míg az eladási bizománynál a felbecsült érték összege fizetendő a másik félnek.⁵⁸

A bizományi szerződés a dologbérleten kívül hasonlatos a vállalkozással is, ugyanis olyan mintha a bizományos vállalkozóként az eladást szolgáltatná, a bizományba adó fél pedig megrendelőként a bizományos szolgáltatását bérelné.⁵⁹ Az eladási bizomány ennek ellenére sem vonható a bérletek körébe, mivel a többlet a bizományos számára nem egy előre meghatározott, hanem az adott vételár és a felbecsült érték különbözetének értékéhez igazodó összeg.⁶⁰

Az eladási bizomány és a megbízás közötti különbségeket SZENTMIKLÓSI mutatja be a legszemléletesebben. Az első a bizományos választási lehetősége, miszerint a dolog eladása helyett elegendő annak árát kifizetnie a bizományba adó félnek. Ez felveti a bizományos ma is ismert önszerződésének⁶¹ lehetőségét. A második eltérést a bizományosnak járó „többlet” jelenti. Végül a képviselőlet alapján tehető különbség, a bizományi szerződés esetén ugyanis a bizományos a saját nevében jár el.⁶²

A Ptk. szabályozása az adásvétellel, bérleti, illetve egyéb szerződéssel való kapcsolatot az alábbi módon jeleníti meg:

6:281. § [Bizományi szerződés]

⁵⁷ *Buckland: A Manual of Roman Private Law.* 304-305. o.; *Ld. Alemán Monterreal:* i. m.

⁵⁸ *Roby:* i. m. 181. o.

⁵⁹ *Iglesias:* i. m. 401. o.

⁶⁰ *Alemán Monterreal:* i. m. 27-28. o.

⁶¹ *Ld. Ptk. 6:285. §; Pázmány:* i. m. 399. o.

⁶² *Szentmiklósi Márton: A római jog institúciói.* Budapest é.n.¹² 238-239. o.

(1) Bizományi szerződés alapján a bizományos a megbízó javára a saját nevében ingó dologra *adásvételi szerződés kötésére*, a megbízó a díj megfizetésére köteles.

(2) E fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell az olyan bizományi szerződésre, amely alapján a bizományos *más szerződés kötésére vállal kötelezettséget*.

A bizományos és megbízó között létrejött bizományi szerződés alapján tehát bizományos harmadik személlyel különböző típusú szerződéseket köthet. Mivel bizományosnak a bizományi díj már a szerződés megkötésekor jár, így a bizományi szerződés alapján kötött szerződés nem teljesítése nem hat ki a díjazásra.⁶³ Az ügylet során tehát két szerződés jön létre, egyrészt a bizományi szerződés, melynek célja a szerződéskötés, másrészt az ez alapján létrejövő szerződés, az eladási bizomány esetén e szerződés az adásvételi szerződés.⁶⁴

A bizományi szerződés hasonlatos a megbízáshoz, ezt igazolja, hogy a Ptk. is a megbízási szerződés egyik altípusaként említi, ezzel elvetve egy, az adásvétel, vállalkozás, megbízás körébe is vonható átmeneti forma alkalmazásának lehetőségét.⁶⁵

6:287. § [A megbízás szabályainak alkalmazása]

E fejezet eltérő rendelkezésének hiányában a bizományi szerződésre a megbízási szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Az EÖRSI – KEMENES – SÁRÁNDI – VILÁGHY tankönyv a bizományi szerződést és megbízást a belső viszony, azaz a megbízás tekintetében egyezőnek véli. Azonban a külső viszony kapcsán eltéréseket fedez fel, például a megbízás során jogviszonyt a harmadik személy megbízóval hoz létre, míg a bizományi szerződés esetén a harmadik személy nem megbízóval, hanem bizományossal köt szerződést (L: BH2009. 116.; BH1996 588.)⁶⁶ Különbséget jelent még, hogy bizományos tevékenysége szerződéskötésre szól, míg a megbízotté „reálcselekményekre” is vonatkozhat. Végül a bizományi szerződés az eredménykötelmekhez hasonló.⁶⁷ Ezenkívül fontos megvizsgálni a veszélyviselés kérdését is,

⁶³ Wellmann: i. m. 137. o.

⁶⁴ Miskolczi-Bodnár: i. m. 705. o.

⁶⁵ Harmathy: i. m. 1859. o.

⁶⁶ Vö. Nemessányi – Bán: i. m. 29. o.

⁶⁷ Eörsi – Kemenes – Sárándi – Világhy: i. m. 119. o.

a megbízási szerződés kapcsán ugyanis a megbízó viseli a veszélyt, míg a bizományi szerződés során a kockázat megoszlik a felek között.⁶⁸

A bizományi szerződés a bizományos őrzési kötelezettségén keresztül a letétet is magában foglalja.⁶⁹

A bizományi szerződés fontos ismérvei közé tartozik, hogy a megbízó a másik felet azzal bízta meg, hogy „javára a saját nevében” kösse meg a szerződést és a bizományos ezért díjazásra legyen jogosult (BH2014. 109.).⁷⁰

IV. Zárókövetkeztetések

Az eladási bizomány főbb pillérei a római joghoz nyúlnak vissza, melyet a két korszak szabályozása közti hasonlóságok is alátámasztanak. A jogviszony tárgya ugyanis megegyezik, közvetett tárgyként a felbecsült/limitárral rendelkező ingó dolog, míg közvetlen tárgyként a bizományos szolgáltatása, mint az adásvétel megkötése, illetve az ezzel kapcsolatos tevékenységek ellátása.⁷¹ Az alanyok, alapkötelezettségek tekintetében szintén egyezést fedezhetünk fel. Fontos szerepet játszik az adásvételi szerződés, mivel a bizományi szerződés alapján a legtöbbször ezen szerződés jön létre, és a megbízási szerződés is, ugyanis a Ptk. a bizományi szerződést a megbízási típusának titulálja.⁷²

Meglátásom szerint nem változott a képviselő jellege sem, mivel a római jogi és a jelenlegi bizományi szerződés alapját is a közvetett képviselő testesíti meg, a Ptk. így a romanisták álláspontjával megegyező konstrukciót tartalmaz. A tulajdonjog átruházásával kapcsolatban úgy gondolom, hogy bizományos nem szerez tulajdont, így a veszély a tulajdonost, tehát a megbízót terheli, bizományos pedig, mint birtokos csak a dolog gondos megőrzéséért felel.⁷³

A díjazás mindkét intézmény szabályozásának jellemzője, viszont míg a bizományi díj a felek megállapodásának tárgyát képezi, addig a római jogi díjat a vételár és a felbecsült érték különbözetének összege, tehát a bizományos ügyletkötése határozza meg.⁷⁴ Véleményem szerint a jelenlegi szabályozás hatékonyabb, mivel előre meghatározza a bizományi díj

⁶⁸ *Nemessányi – Bán*: i. m. 118. o.

⁶⁹ *Molnár Hella*: A bizományi szerződéssel kapcsolatos dologi jogi kérdések. In: *Jogi Tanulmányok 2012 ELTE ÁJK Doktori Iskoláinak III. konferenciája*, 2012. április 20. II. kötet, Budapest 2012. 383. o.

⁷⁰ BH2014. 109.

⁷¹ D. 19,3,1 pr.; 6:281.§.

⁷² Ptk. 6:281. §; Ptk. 6:287. §.

⁷³ *Vö. Wellmann*: i. m. 135, 137. o.

⁷⁴ Ptk. 6:284. §, D. 17,2,44; D. 19,5,13 pr.

összegét, így egyrészt a bizományos teljes egészében a megbízó javára járhat el, nem kell saját érdekét előtérbe helyeznie, másrészt a megbízó sem kerül kiszolgáltatott, bizonytalan helyzetbe az ügyletkötés során, harmadrészt az előny is a megbízót illeti. A római szabályozás viszont amellett, hogy a bizományosnak kedvezett a haszon formájában megjelenő bizományi díjjal, a közvetítő fél ezen keresztül lett érdekelt az ügylet megkötésében és a megbízónak sem okozott többletköltséget.

Álláspontom szerint a bizományos veszélyviselése enyhébb a jelenlegi szabályozásban, mivel a tulajdonjog szabályozásához igazodik, míg a római jog szerint a teljes kockázatot a bizományos viseli az ügylet minden szakaszában. A bizományos felelőssége viszont mindkét esetben a teljesítésig tart.

Az eladási bizomány hatályos magyar szabályozása tehát a veszélyviselés és a díjazás kivételével teljes egészében magában foglalja a római jogi eladási bizomány jellegzetességeit. A jogintézmény hatékonyságát, gazdasági fontosságát igazolja, hogy kb. másfél évezrede létezik és fejlődik, illetve a Ptk. ma már a bizományi szerződés több típusát is megkülönbözteti, így a szabályozás ennek köszönhetően bővült és differenciálódott is.